

## Crisis Intervention in Disasters: The Work of the Ministry of Family and Social Services in the Kahramanmaraş Earthquake

### *Afetlerde Krize Müdahale: Kahramanmaraş Depremi'nde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın Çalışmaları*

Merve KOÇ<sup>(1), (\*)</sup>, Sevda YALÇIN<sup>(2)</sup>

#### ABSTRACT

Disasters cause physical, economic and social losses by stopping or interrupting daily life and activities, causing both individual and social crisis situations. For this reason, social work intervention is greatly needed in disasters. In this study, it was aimed to determine the activities carried out by the Ministry of Family and Social Services within the framework of crisis intervention in disasters. In this context, first of all, the disaster legislation was examined, and then, within the framework of the documents created within the scope of the Turkish Disaster Management Strategy (TAYS), the areas that the Ministry of Family and Social Services are responsible for in disaster management were determined and the activities of the Ministry of Family and Social Services were revealed through the Kahramanmaraş Earthquake case study. The aim of the study, which is designed as a compilation, is to contribute to the literature in order to develop new social work practices by revealing social work interventions in disasters. As a result, the activities carried out by the Ministry of Family and Social Services in the main fields of "in-kind/cash aid", "psychosocial support" and "groups with special needs" in the Kahramanmaraş Earthquake were conveyed and suggestions were made for the improvement of the activities carried out.

**Keywords:** Social work in disasters, Ministry of Family and Social Services, Crisis intervention, Earthquake, Kahramanmaraş Earthquake

#### ÖZET

Afetler, günlük yaşam ve faaliyetleri durdurarak veya kesintiye uğratarak fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplara yol açmakta, hem bireysel hem de toplumsal kriz durumlarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu nedenle afetlerde sosyal hizmet müdahalesine fazlasıyla ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çalışmada afetlerde krize müdahale çerçevesinde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının yürüttüğü faaliyetlerin tespit edilmesi hedeflenmiştir. Bu kapsamda öncelikle afet mevzuatına bakılmış daha sonra Türkiye Afet Yönetim Stratejisi (TAYS) kapsamında oluşturulan belgeler çerçevesinde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının afet yönetiminde sorumlu olduğu alanlar belirlenerek Kahramanmaraş Depremi örnek olayı üzerinden Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının faaliyetleri ortaya koyulmuştur. Derleme olarak kurgulanmış çalışmanın amacı afetlerde sosyal hizmet müdahalelerini ortaya koyarak yeni sosyal hizmet uygulamalarının geliştirilebilmesi için literatüre katkı sağlamaktır. Sonuçta Kahramanmaraş Depreminde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının "ayni/nakdi yardım", "psikososyal destek" ve "özel ihtiyaç sahibi gruplar" temel çalışma alanlarında yürüttüğü faaliyetler aktarılarak yürütülen faaliyetlerin geliştirilmesi için önerilere yer verilmiştir.

**Anahtar Kelimeler:** Afetlerde sosyal hizmet, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Krize müdahale, Deprem, Kahramanmaraş Depremi

## GİRİŞ

Türkiye, zaman zaman doğa kaynaklı zaman zaman da beşeri kaynaklı afet olarak nitelendirilebilecek insani krizlerle mücadele etmektedir. Ülkelerin afetlerde hangi riskler altında oldukları ve bu afetlerle baş etme kapasitelerini gösteren Küresel Risk Endeksi'ne (INFORM) göre

\* Responsible Author/Sorumlu yazar

<sup>1</sup> Dr, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, merve.koc1@aile.gov.tr, 0000-0001-8030-4087

<sup>2</sup> Sosyal Çalışmacı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, sevdalaycin80@hotmail.com, 0000-0001-7258-1009

#### Article History/Makale Tarihi:

Received/Teslim :28.02.2023  
Accepted/Kabul :09.05.2023  
Published/Yayımlama :30.07.2023

#### Cited/Atf:

Koç, M. & Yalçın, S. (2023). Afetlerde Krize Müdahale: Kahramanmaraş Depremi'nde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın Çalışmaları, *Uluslararası Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 3 (2), 93-105.

#### Copyright/Telif Hakkı

Bu makale, Creative Commons Atf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY NC)'nin hüküm ve koşulları altında dağıtılan açık erişimli bir makedir.

Türkiye, 4.7 puanla risk altında olan ülkeler arasındadır (Disaster Risk Management Knowledge Centre, 2023). Türkiye, dünya üzerinde depremler bakımından “yüksek riskli” olarak görülen bir coğrafyada yer almakta ve ortalama olarak beş yılda bir geniş çapta can ve mal kaybına neden olan büyük bir depremin Türkiye’de yaşandığı bilinmektedir (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı [AFAD], 2018). Türkiye tarihinde yaşanmış en büyük afetlerden biri olarak adlandırılan 1999 Marmara Depreminde can kaybı 17 bin 480 kişi olarak açıklanırken (Meclis Araştırma Raporu, 2010) asrın felaketi olarak adlandırılan “Kahramanmaraş Depremi”nde ise can kaybı 1 Mart 2023 tarihinde AFAD’ın yapmış olduğu basın açıklamasına göre 45.089 olarak bildirilmiştir (AFAD 2023a).

Kahramanmaraş Depremi, Kahramanmaraş’ın Pazarcık ilçesi ve Elbistan ilçesi merkezli olan 06.02.2023 tarihinde gerçekleşen 7.7 ve 7.6 büyüklüğünde iki depremden oluşmaktadır. Art arda iki büyük depremin meydana gelmesi fay hatlarında büyük hareketliliğe sebep olarak depremlerin ardından 9.136 artçı meydana gelmesine neden olmuştur. Bu depremden Kahramanmaraş, Adıyaman, Hatay, Osmaniye, Kilis, Gaziantep, Şanlıurfa, Diyarbakır, Malatya ve Adana başta olmak üzere pek çok il etkilenmiştir. Türkiye Afet Müdahale Planı kapsamında depremin seviyesi 4. seviye olarak ilan edilmiş olup illerde ve Başkanlık AFAD merkezinde tüm afet çalışma grupları yaşanan krize müdahale etmek amacıyla toplanmıştır (AFAD, 2023b).

Afetlere sıklıkla maruz kalan bir coğrafyada konumlanıyor olması nedeniyle ülkemizde afet yönetimi ve afetlerde krize müdahale önemli bir konu haline gelmektedir. Afet yönetim süreci çok boyutlu ve disiplinler arası bir müdahale alanı olup aynı zamanda afet öncesinde, sırasında ve sonrasında risk azaltmadan iyileştirmeye farklı süreçlere sahiptir. Afet zamanlarında afetzedeleri tespit etme, arama kurtarma, enkaz kaldırma, sağlık müdahalesi gerçekleştirme, tahliye etme, barınma, beslenme, güvenlik ve psikososyal destek sağlama gibi görevler ortaya çıkmaktadır. Afet yönetimini bütünlük olarak sürdürme amacıyla 2009 yılında çıkarılan 5902 sayılı “Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun” ile Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) kurulmuştur. Böylece afet durumlarında AFAD koordinesinde diğer kurum ve kuruluşların görev ve sorumluluk alanları belirlenmiştir. Bu çalışmada afet mevzuatı ile AFAD’ın afet yönetiminde stratejik planları ve müdahale planları incelenerek Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının sorumluluk alanlarının neler olduğu ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığınca yürütülen faaliyetler ortaya konulmuştur.

Afetlerde sosyal hizmet, afet durumlarında zarar gören birey ve gruplara sunulan hizmetleri kapsayan çalışmaları içermektedir. Bu konuda uluslararası literatür incelendiğinde ulusal kaynaklara kıyasla daha fazla çalışma olduğu görülmektedir. Bu alandaki çalışmalardan biri olan Streeter ve Murty (1996) kitaplarında afetlerin artmasıyla sosyal hizmet müdahalesine giderek daha fazla oranda ihtiyaç duyulacağını belirtmişlerdir. Zakour (2008) çalışmasında afetlerde sosyal hizmetin kaynak yaratma ve bunları insanlar için erişilebilir kılma misyonunda ve mesleğin risk altındaki bireylere hizmetinde sosyal çalışmacıların rolüne değinmiştir. Huang, Zhou ve Wei (2011) çalışmalarında afetlerde sosyal hizmet çalışmalarının iyileştirme boyutuna odaklanarak Çin’de yaşanan 5.2 Wenchuan Depremi iyileştirme çalışmalarında merkezi hükümetin ve sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerini incelemiştir. Maglajlic (2018) afetlerde sosyal hizmetler alanında yapılmış çalışmaların bir literatür analizini yapmıştır. Wong (2018) kitabında bir kriz olarak tanımlanabilecek afet durumlarında sosyal çalışmacıların rolü ve psikolojik dayanıklılığı sağlama konularında çalışmaktayken, Alstone, Hazeleger ve Hargreaves’in (2019) kitabı mikro, mezzo ve makro düzeyde afetlerde sosyal çalışma ile travma ve travma sonrası büyümeyi etkileyen faktörleri tartışmaktadır.

Afetlerde sosyal hizmet konusunda yapılan çalışmalar için ulusal alanyazın incelendiğinde ise oldukça kısıtlı bir literatür ile karşılaşılmaktadır. Aktaş (2003) çalışmasında kriz durumlarında sosyal hizmet müdahalesinin nasıl olacağını, müdahale basamaklarını ve toplumsal düzeyde gerçekleştirilecek müdahalelerin neler olduğu ortaya koymuştur. Tarık Tuncay’ın (2004) “Afetlerde Sosyal Hizmet 1999 Yılı Marmara ve Bolu-Düzce Depremleri Sonrasında Gerçekleştirilen Sosyal Hizmet Uygulamaları” isimli kitabı ulusal literatürümüzde öne çıkan bir çalışmadır. Çalışmada 1999 Depreminde yürütülen sosyal çalışmalar ve sosyal çalışmacıların afetzedelerle çalışırken psikolojik olarak yaşadığı güçlükleri anlatmaktadır. İbiş ve Kesgin (2014) medikal kurtarma ve sosyal hizmet ilişkisine değinirken, Artan ve Özkan (2020) makalelerinde afetlerde sosyal hizmetin önemine ve sosyal çalışmacıların rollerine değinmektedir. Özçelik (2020) “Afetlerde Sosyal Hizmetler” başlıklı çalışma ile afet yönetiminde paydaşların tanımlanması ve sosyal hizmetlerin organizasyonu için model önerisi sunmuştur. Bununla birlikte afet sonrası psikososyal destek konularına odaklanan

Aydın (2012) ve Altun (2016) çalışmasıyla afet durumlarında risk grupları için uygulanan sosyal hizmet müdahalelerini çalışmıştır. İncelenen çalışmalar arasında Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının afet durumunda faaliyetlerine doğrusal olarak odaklanan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle bu çalışma, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının afet durumunda krize müdahalede yapmış olduğu sosyal hizmet uygulamalarını ele almayı amaçlamaktadır. Bu noktada çalışmanın özgün bir çalışma olarak literatüre katkı sağlanması da hedeflenmektedir. Ayrıca çalışmanın afet durumunda mevcut müdahale yöntemlerinin neler olduğunu ortaya koyarak yeni müdahale yöntemlerinin geliştirilmesi için ihtiyaç duyulan faaliyet alanlarını açığa çıkarması açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

## 1. AFETLERDE KRİZE MÜDAHALE

Tarih boyunca, doğal afetler sonucu ortaya çıkan krizler bireyi, ailesini ve çevresini farklı şekillerde etkilemektedir. Afetin olumsuz etkilerini en aza indirmek için afetten etkilenen insanlara gıda, barınma, psikolojik destek ve sağlık gibi yapılacak yardımlarda kriz yönetimine ihtiyaç duyulmaktadır (Yavaş, 2001). Öte yandan afet sürecinde afetten etkilenen gruplara yönelik krize müdahalede yapılacak çalışmanın planlanması ve bu planlanma içerisinde ekonomik, kültürel ve psikososyal destek gibi çok boyutlu konuların değerlendirilmesi önem arz etmektedir (Işık, 2020). Bu doğrultuda, afet sürecinde krize müdahale ve kriz yönetim süreçlerinin nasıl olması gerektiği ile ilgili olarak öncelikle kavramsal açıklamalara değinmenin önemli olacağı düşünülmektedir.

### 1.1 Afet ve Kriz Yönetimi

Afet, geçmişten günümüze kadar dünyanın farklı coğrafyalarında insanların hayatlarını ve yaşadıkları çevreyi etkilemesi sebebiyle önemli bir yere sahiptir. Jeoloji, coğrafya, sosyal hizmet ve sosyoloji gibi farklı bilim dallarını ilgilendiren çok disiplinli bir çalışma konusu olan afet kavramına ilişkin birçok tanımın yapıldığı ve yapılan tanımlarda daha çok insanlar üzerindeki bıraktığı etkiye yoğunlaştığı görülmektedir. Türk Dil Kurumu (2022) afeti; farklı doğa olaylarından dolayı meydana gelen yıkım olarak tanımlarken, AFAD Yönetim Başkanlığı (2023) ise tanımı daha da genişleterek; bölgenin tamamında ya da bölgenin belli kesimlerinde; iktisadi, fiziksel ve çevresel kayıplar ortaya çıkaran, günlük hayatta yapılan etkinlikleri tamamen durduran ya da sekteye uğratan olaylar olarak açıklamaktadır. Bu doğrultuda; afetin birey, aile ve topluluklar üzerinde ekonomik, kültürel, fiziksel, sosyal ve psikolojik etkilerinin bulunduğu söylenebilir.

Afetlerin çoğunluğunun doğa olayları kaynaklı olduğu bilirse de günümüzde insan kaynaklı ve teknolojinin getirmiş olduğu durumların etkili olduğu afetler de görülmektedir. Kadioğlu (2011) afeti, insanlarda fiziksel, ekonomik ve çevresel kayıplar meydana getiren, insanların günlük yaşamında yaptığı etkinliklerin durmasına ya da kesintiye uğramasına yol açan, toplumların yerel imkânlarla baş edemediği doğa veya insan kökenli olay olarak tanımlamıştır. Başka bir tanımda ise toplumu doğrudan etkileyen doğal afetler "psikolojik, ekonomik ve sosyal problemlere yol açarak yaşamı zorlaştıran krizler" olarak tanımlanmıştır (Bayram ve Bilir, 2016).

Afet durumlarında iletişimin kurulamaması yıkıcı sonuçlara sebep olabilir. Bu nedenle kriz anlarında afet hizmetlerinin etkili ve koordineli bir şekilde yürütülmesi, afetin zararlarını önleme ve risklerin azaltılması için afet yönetimine ihtiyaç vardır. Afet yönetimi; "afet öncesinde, afet sırasında ve afetin sonrasında yapılacak çalışmaların etkin olarak yürütülebilmesi için planlanma yapılması, kişi ve kurumlararası koordinasyonların kurulması ve toplumun bütün kesimlerinin yapılacak çalışmalara dahil edilmesi hedefleyen çok yönlü ve disiplinli yönetim süreci"ni ifade eder (AFAD, 2023a). Afet yönetiminde iş birliğinin olması, afet sürecinin başarılı geçmesinde önemli bir etken olmaktadır. Paydaşlar arasındaki iş birlikçi tutumların afet yönetiminde performansın artırılmasında ve iyi bir koordinasyonun sağlanmasında etkili olduğu belirtilmektedir (Dickmann, Biedenkopf, Keeping, Eickman ve Becker, 2014). Afet yönetiminin hızlı, etkili ve koordineli bir şekilde yürütülebilmesi için çok yönlü iş birliği ve koordinasyonun olması büyük önem arz ettiği kalkınma planında da belirtilmiştir Diğer yandan Mavi (2020) afet yönetimini; zarar azaltma, hazırlık, müdahale ve iyileştirme olarak dört boyuttan oluştuğunu ve bu boyutların birbirinden ayrılmaz olduğunu belirtmiştir. Etkin bir afet yönetimi, afet öncesinde ve sonrasında gereksinimleri kapsayacak şekilde yapılacak bütün çalışmaları içermektedir (Demirci ve Karakuyu, 2004). Afet yönetim süreci; planlama yapmayı, zararları azaltmayı ve önlemeyi, psikososyal desteği ve müdahaleyi içermesi nedeniyle bu süreçte kriz yönetiminin önemli olduğu söylenebilir. Afet sürecinde kriz yönetimini bozabilecek bir durumun

varlığı sürecin başarısız olmasında rol oynar. Bu sebeple kriz yönetimi; kriz anında ve sürecinde planlanan hedeflerin uygulanmasına kadar yönetilen bir süreçtir (Tapan, 2022).

Çilingir'e (2019) göre, afet yönetimi çok yönlü bir yönetim süreci olduğundan hem afet öncesinde hem de afet sonrasında afete müdahale sisteminde krizin yönetimi, kendi içerisinde yeniden inşa ve iyileştirme olmak üzere iki ana başlık altında incelenmelidir. Kriz yönetiminin, iyileştirme ve yeniden inşa şeklinde ayrılması aşamalı olarak yapılacak çalışmaların birbirini etkilemesinden dolayı önem arz etmektedir. Afetlerle mücadelede, insanların ya da farklı kurumların tek başlarına yapacağı çalışmalar olmayıp, hem farklı bilgi birikimine sahip bireylerin hem de farklı kurum ve kuruluşların ortaya koyacağı ortak bir çalışma ile etkin bir afet yönetiminin olacağı anlaşılmıştır. Bu doğrultuda, afetle mücadelede afet öncesi riskleri azaltmak için yapılacak çalışmalara, afet sırasında ise yürütülecek kriz yönetimine ve afetin sonrasında da ortaya çıkan krizin etkilerini azaltmak için toplumun ihtiyaçlarını karşılayacak bütüncül hizmetlere ihtiyaç duyulacaktır.

## 1.2. Afetlerde Sosyal Hizmet Uygulamaları ve Krize Müdahale

Deprem, fiziki çevreye verdiği zarar ve yıkımların yanında sosyal sorunlara da sebep olmaktadır. Afetle birlikte mevcut toplumsal dengenin bozulması sonucunda ebeveynlerin vefat etmesiyle refakatsiz kalan çocuklar, yoksullar, evsiz kalan insanlar, yaşlılar, gençler ve kaybolan çocuklar depremin yıkıcı etkisinden dolayı barınma, bakım ve yardım yapılması gereken gruplar bu sosyal sorunlardan bazılarıdır (Tomanbay, 2000). Bu noktada insanın iyilik halinin artırılmasını hedefleyen sosyal hizmet, afetlerden sonra ortaya çıkan sosyal sorunların çözümünde rol oynamakta ve bu amaç doğrultusunda faaliyetler yapmaktadır (Tuncay, 2003).

Sosyal hizmet; dezavantajlı durumdaki bireylere, ailelere ve gruplara insan hakları temelinde sorunların çözümünde ihtiyaçlarına cevap verebilmek için onları kaynaklarla buluşturan, profesyonel çalışmalar yapan bir meslek ve disiplindir (Artan ve Özkan, 2020). Başka bir tanımda da; sosyal hizmet kişilerin, ailelerin ve toplulukların sosyal işlevlerini sağlıklı bir şekilde yerine getirilmesi için sosyal hizmet uzmanları tarafından desteklenerek yürütülen çalışmaların bütünüdür (Barker, 1995). Bu doğrultuda, toplum üzerinde büyük etkiler yaratan afetlerde özellikle afet sonrasında ortaya çıkan sosyal sorunların çözümünde bireylerin, ailelerin ve toplumun ihtiyaçlarının giderilmesinde sosyal hizmetin önemli olduğu ve saha çalışmasına sosyal hizmet meslek elemanlarının dâhil olmaları gerektiği söylenebilir.

Sosyal hizmet uygulamaları bağlamında afet süreci; mikro, mezo ve makro boyutunu kapsayan bütüncül bir yaklaşım olarak da belirtilmektedir (Dodds ve Neuhring, 1997). Bilindiği üzere, sosyal hizmet uygulamaları öncelikle bireyin temel ihtiyacı baz alınarak başlamakta afet sürecinde krize müdahalede afetten etkilenen birey ve ailesi mikro; kişi ve ailenin ilişki içerisinde olduğu kurum ve örgüt gibi diğer durumlar mezo; kişi ve toplumun yer aldığı ilişkiler de makro müdahaleler olarak değerlendirilmektedir (Tuncay, 2004). Sosyal hizmet uygulamalarının, afet süreçlerinde bireye, aileye ve topluma etkili bir desteğin sağlanmasında önemli bir fonksiyona sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Yaşanan afetler sonucunda insanlar maddi varlıklarını kaybederek evsiz ve yoksul kalmakta, sağlıkları bozulmakta ve bazı bireyler ise engelli hale gelebilmektedir. Afetin bir diğer boyutu da psikososyal etkilerdir. Bu aşamada sosyal hizmetin iki işlevinden söz edilebilir; birincisi afetlerden etkilenen risk gruplarının ihtiyaç duyduğu hizmeti vermesi ikincisi ise afetten etkilenen insanların psikolojik uyum bozukluklarının giderilmesi için yürütülen psikososyal hizmet faaliyetidir (Altun, 2016). Bu bağlamda sosyal hizmetin, afet sırasında afetten etkilenen bireylerin yaşamlarını devam ettirebilmek adına asgari yaşam standartlarına ulaşabilmelerini ve travmatik olumsuz etkinin giderilmesi amacıyla bireylerin psikososyal destek hizmetlerinden faydalandırılmasını sağladığı söylenebilir.

Kriz, beklenmedik bir şekilde ortaya çıkan ve insan yaşamında kaçınılmaz olup baş edilmesi gereken bir süreçtir (Yavaş, 2001). Bazı bireyler süreci baş etme mekanizmalarını kullanarak sağlıklı bir şekilde atlatabilirken bazıları da desteğe ihtiyaç duymasından dolayı bireye yönelik krize müdahale ortaya çıkmaktadır. Krize müdahale; bireyin, ailenin veya toplumların işleyişini bozan durumlarda olması gereken bir yaklaşımdır. Krize müdahaledeki temel amaç ise insanların maruz kaldığı kriz durumlarıyla baş etmeleri için, bireyin sosyal çevresindeki kaynakların desteğiyle kısa sürede

sorunlarını çözmeyi veya bu sorunların yıkıcı sonuçlarını en aza indirmeyi hedeflemektedir (Yıldırım, 2016).

Deprem, beklenmedik özelliğiyle çevresel koşullarda yarattığı tahribattan dolayı kriz durumu olarak ele alınabilir. Kriz durumunda insanlar sahip olduğu aile üyelerini, sevdiği insanları kaybetmekte ve maddi kayıplar yaşayabilmektedir. Deprem veya diğer doğal afetler kapsamlı müdahaleler gerektirir. Bu sebeple de sosyal hizmet müdahalesi, kriz durumlarında bütüncül yapısının özelliklerini yansıtır. Deprem ya da diğer doğal afetlere müdahaleler ulusal ve uluslararası boyutları içerdiğinden; afetzedelere yiyecek, giyecek, barınma, maddi destek ve tıbbi ilaçlar gibi yapılan tüm çalışmalar sosyal hizmet müdahalelerindedir (Aktaş, 2003). Dolayısıyla, afetten etkilenen bireylere yapılacak müdahalelerde sosyal hizmetin öneminin yadsınamaz olduğu görülmektedir. Sosyal hizmet, afetten zarar görmüş bireylerin yaşamış oldukları olumsuz etkilerinin en aza indirilmesi, sosyal ve ekonomik anlamda bireylerin desteklenmelerini sağlamaktadır.

## 2. AFETLERDE AİLE VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI

Bu bölümde öncelikle afet mevzuatı ve AFAD Başkanlığı tarafından hazırlanan Afet Yönetim Stratejisi kapsamında hazırlanan belgeler incelenerek afet durumlarında Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının görev ve sorumluluk alanlarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Ardından tespit edilen görev ve sorumluluk alanları çerçevesinde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının faaliyetleri ortaya konulmuştur.

### 2.1. Afetlerde Aile ve Sosyal Hizmet Bakanlığının Görevleri

Aile, kadın, engelli, çocuk ve sosyal yardımlar gibi alanlarda çalışan çeşitli Genel Müdürlük ve Başkanlıkların tek çatı altında toplanmasıyla 2011 yılında kurulan Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, çalışma alanlarında yer alan birey ve grupların refahını yükselterek iyilik halini desteklemek amacıyla ulusal düzeyde politika ve stratejiler geliştirmekten sorumludur (633 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname, 2011).

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının mevzuatında afet konusunda değinilebilecek ilk yasal metin 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu'dur. Bu kanun çerçevesinde doğal afet durumlarında hem ulusal hem de uluslararası sosyal hizmet kuruluşlarıyla birlikte hareket edilerek arama kurtarma ve yardım faaliyetlerinin yürütülmesi için gerekli önlemlerin alınacağı belirtilmiştir. Bununla birlikte afet bölgelerinde yapılacak sosyal hizmet müdahaleleri için gerekli ekiplerin kurulması ve bu ekiplerin düzenli eğitimden geçmesini eklemektedir. İkinci olarak 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu 2. maddesinde kanunun kapsamı belirtilirken "her türlü acil durum ve afette zarar görenlerin" Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarınca (SYDV) belirlenecek şartlar ve süreler çerçevesinde bu kanunun sağladığı haklardan faydalanacağı belirtilmiştir.

Aile, kadın, çocuk, engelli, yaşlı gibi birçok gruba yönelik hizmetlerden sorumlu olan Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (633 sayılı KHK, 2011), acil durum ve afetlerin hem öncesinde hem de sonrasında ortaya çıkacak psikososyal sorunların en aza indirilmesinde görev almaktadır. "Afet ve Acil Durum Müdahale Hizmetleri Yönetmeliği (2013)" çerçevesinde ise ASHB, afet bölgesinde afetzedelere ve afet çalışanlarına psikososyal destek hizmetlerine yönelik koordinasyondan, afetzedelere yapılan aynı bağışların depo hizmetleri ve dağıtımına yönelik koordinasyondan sorumludur. Ayrıca afet sonrası dönemde psikososyal analiz yapmakla yükümlüdür.

AFAD tarafından Türkiye'de Afet Yönetim Stratejisi (TAYS) kapsamında taktiksel olarak Türkiye Afet Risk Azaltma Planı(TARAP), Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP) ve Türkiye Afet Sonrası İyileştirme Planı (TASİP) çalışmalarına başlanmış ve operasyonel düzeyde il eylem planları oluşturulmuştur. Bu kapsamda gerek sorumlu gerek ilgili kurum olarak Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına görevler verilmiştir. Bu çalışmada örnek olay olarak 06 Şubat 2023 tarihinde meydana gelmiş olan "Kahramanmaraş Depremi"ne odaklandığı için bu belgeler içinde afet öncesi çalışmalara odaklanan Türkiye Afet Risk Azaltma Planı(TARAP) ve afet sonrası iyileşme süreçlerine odaklanan ve henüz yayınlanmamış olan Türkiye Afet Sonrası İyileştirme Planı'ndan kısaca bahsedilerek daha çok Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP) üzerinde durulmuştur. Bununla birlikte deprem özelinde Ulusal Deprem Stratejisi ve Eylem Planı da incelenmiştir.

TARAP, afetler gerçekleşmeden önce olası riskleri en aza indirmeyi hedeflemektedir (AFAD, 2022). Bu nedenle her türlü afet için risk azaltma çalışması yapacak kurum, kuruluş, özel sektör, STK ve

gerçek kişileri kapsamaktadır. TARAP ile afete dirençli bir toplum ve yapılı çevre oluşturmak amacıyla afetler nedeniyle ortaya çıkabilecek fiziksel, sosyal, ekonomik, çevresel ve psikolojik etkileri en aza indirmek için temel prensipler belirlenmiş olmaktadır. Bu plan incelendiğinde stratejik amaçlardan “Afet Risklerinin Azaltılması için Müdahale Altyapısının Geliştirilmesi ve Etkinliğinin Artırılması”, “Afet Risk Azaltmanın Afet Sonrası İyileştirme ve Rehabilitasyon Süreçlerine Dahil Edilmesi” ve “Afet Risklerine İlişkin Toplumsal Direncin Artırılması” başlıklarında Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına etkili müdahaleye yönelik risk azaltma ve hazırlık çalışmalarının planlanması, kitlesel göçler neticesinde yerel ölçekte oluşabilecek risklerin tespit edilmesi, risk azaltıcı tedbirler alınması, iyileştirme sürecinde yeniden inşa faaliyetlerinde risk azaltmaya yönelik teknolojik alt yapının geliştirilerek sürdürülebilirliğinin sağlanması için sosyal ve kültürel gereksinimlerin belirlenmesi, afet risk azaltmaya ilişkin toplumun farkındalığının artırılması, özel gereksinimi olan grupların afet sonrası ihtiyaçlarının analizi gibi sorumluluklar yüklenmiştir.

Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP) ise 2014 yılında afetlere etkin müdahaleyi gerçekleştirmek amacıyla oluşturulmuştur. TAMP'ta müdahale alanlarında koordineyi sağlamak amacıyla ana ve destek olmak üzere iki çeşit sorumluluk biçimi tanımlanmıştır. Ana çözüm ortağı hizmet grubunun asıl sorumlu kurum ve kuruluşu olup hizmet grubunun planlarının yapılmasından ve uygulanmasından sorumludur. Destek çözüm ortakları ise ana çözüm ortağının koordinasyonunda belirlenen planlarda görev ve sorumlulukları olan kurum, kuruluş, özel sektör, STK'lar ve gerçek kişilerdir. Hem ana çözüm ortakları hem de destek çözüm ortakları afet durumunda uygulanacak müdahalelerde çalışmalarını eş güdüm ve iş birliği içinde hareket etmekle yükümlüdür.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ana çözüm ortakları olarak “Psikososyal Destek” ve “Ayni Bağış, Depo Yönetimi Ve Dağıtım” alanında sorumlu kuruluştur. Destek çözüm ortakları olarak ise; “Afet Barınma Grubu”, “Afet Beslenme Grubu”, “Tahliye ve Yerleştirme Planlama Grubu”nda ilgili kuruluş olarak yer almaktadır. TAMP'a (2014) göre “Afet Psikososyal Destek Grubu” çerçevesinde ASHB, afet bölgesinde afetzedelerin psikososyal destek hizmetlerine yönelik koordinasyondan sorumludur. Bu kapsamda yapacağı faaliyetler arasında psikososyal destek hizmeti verecek tüm personellerin kapasitelerinin gelişimi sağlamak, afetten etkilenenlerin ihtiyaçlarını tespit etmek, belirlenen ihtiyaçların ilgili çalışma gruplarına bildirilmesini sağlamak, afetten etkilenen incinebilir gruplara özgü uzmanlaşmış destek sağlamak, gündelik hayata uyum ve sosyal iyileştirme çalışmalarının yapılmasını sağlamak, ihtiyaç olması durumunda afetzedeleri sosyal hizmet model ve uygulamalarına yönlendirmek ve afet durumunda çalışan personele destek sağlamak bulunmaktadır.

Afet Ayni Bağış, Depo Yönetimi ve Dağıtım Grubu olarak ise yapılan ayni bağışların toplanması, depo hizmetleri ve dağıtımına yönelik koordinasyondan sorumludur. Bu kapsamda yapacağı faaliyetler arasında gelen yardımlarının nasıl dağıtılacağına dair kriterleri belirlemek, gıda güvenliğini sağlayarak depoları kurdurmak, tespit edilen ihtiyaçları ilan ederek tedarik zinciri oluşturmak, afetzedelere gönderilen ayni bağışların tasnifini ve depolanmasını sağlamak, dağıtım noktaları kurmak ve dağıtım çalışmalarını yürütmek bulunmaktadır (TAMP, 2014).

TAMP kapsamında “Ulusal ve Yerel Düzey Çalışma Grubu Planı” da yapılması gerekmektedir. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı AFAD tarafından hazırlanan Afet Müdahale Organizasyonu çerçevesinde, Ön iyileştirme çalışma grupları içerisinde yer alarak “Afet Psikososyal Destek Grubu”nda yer alır. Lojistik ve Bakım Servisi çalışma grubunda ise “Afet Ayni Bağış Depo Yönetimi ve Dağıtım Grubu” içerisinde yer almaktadır. Çalışma grubunun ana çözüm ortakları sorumlu oldukları “Ulusal Çalışma Grubu Planları”nda hizmet planlamasını oluştururlar. “Yerel Düzey Çalışma Grubu” ise ana çözüm ortağı ve destek çözüm ortaklarının İl Müdürlükleri düzeyinde temsilinden oluşur. Çalışma grupları hem ulusal hem yerel düzeyde birlikte hareket etmektedir. Afetin seviyesi 1 ve 2 ise “Yerel Düzey Çalışma Grubu” müdahale çalışmalarını gerçekleştirir ve yürütülen çalışmalar hakkında “Ulusal Düzey Çalışma Grubu”na bilgi verir. AFAD tarafından ilan edilen seviye 3 ve 4' te ise, yerel düzey çalışma grubunun yanı sıra merkezde “Ulusal Düzey Çalışma Grubu” da harekete geçer. Kahramanmaraş Depremi AFAD tarafından 4. Seviye olarak ilan edildiğinden müdahale planı çalışma grupları için hem ulusal hem de yerel düzeyde bir organizasyon oluşturmayı gerekli kılmıştır.

2011 yılında hazırlanan Ulusal Deprem Stratejisi ve Eylem Planı (UDSEP 2012-2023) deprem risklerini azaltmada ülkemizin ilk stratejik planıdır. Deprem riskini azaltmada kurumsal alt yapının

oluşturulmasını hedefleyen UDSEP incelendiğinde ise deprem özelinde bir planlama yapılarak depremin neden olacağı kayıpları en aza indirmek ve depreme dirençli güvenilir yapılar ve depreme hazırlıklı ve sürdürülebilir yeni yaşam çevreleri oluşturulması amaçlanmıştır (UDSEP, 2023). Bu planda da ASHB strateji olarak belirlenen “riskli birey grupları için özel düzenleme yapılması sağlanacağı” hedefinde ilgili kuruluş olarak belirtilmiştir. Bunun dışında sorumlu kuruluş olarak doğrudan yüklenilen bir görev alanının bulunmadığı görülmüştür.

## 2.2. Kahramanmaraş Depreminde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının Yürüttüğü Faaliyetler

Herhangi bir afet durumunda hizmet veren temel kamu kurum ve kuruluşlardan biri de Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığıdır. Afet durumunda ortaya çıkan ihtiyaçlar doğrultusunda Bakanlıkça çeşitli faaliyetler yürütülmektedir. Yürütülen faaliyetlerin boyutu ve içeriği afet türüne göre değişmekle birlikte aynı/nakdi yardım ve psikososyal destek faaliyetleri öne çıkmaktadır.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının deprem özelinde faaliyetleri incelendiğinde ise özellikle 1999 Depremi sonrası afet döneminde sosyal hizmet uygulamalarının önemini anlaşılarak yaygınlaşmaya başladığı söylenebilir. O dönemde henüz Aile ve Sosyal Hizmetler bakanlık düzeyinde hizmet vermiyor olsa da Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) tarafından afetlerde sosyal hizmet müdahalesi yapıldığı bilinmektedir. Bu dönemde yapılan çalışmalar için önemli bir kaynak olan Tuncay (2003) Marmara Depreminde sunulan kurumsal hizmetleri ve bu süreçte karşılaşılan güçlükleri araştırarak ortaya koymuştur. Bu dönemde kadın ve çocuklara yönelik az sayıda sosyal hizmet faaliyetinin olduğu ve faaliyetlerin organizasyonunun yeterli olmadığı görülmüştür.

2011 yılında gerçekleşen Van Depremi ile birlikte ise sosyal hizmet uygulamalarının kurumsallaşmaya başladığı söylenebilir. Van Depreminin hemen ardından o dönemde ismi Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı olan ASHB, bölgede risk altındaki gruplara yönelik çalışmalara başlayarak bölgede hizmetlerin koordinasyonunu sağlamak üzere bir merkez kurmuştur. Altun'un (2016) aktardığına göre Van Depremi sonrası uygulamalar daha bütüncül bir hal almıştır. Kurum bakımında kalan kadın, çocuk, yaşlı ve engelli bireylerin güvenli yerlere nakilleri sağlanmış, sonraki süreçte ise diğer kurumlarla iş birliği halinde taramalar gerçekleştirilerek hane ziyaretleri ve psikososyal destek süreci başlatılmıştır. Bununla birlikte konteynerlerde yaşayan çocuklar için oyun ve kütüphane alanlarının oluşturulmuş; tiyatro, sinema, gezi ve çeşitli kurslar düzenlenmiştir.

Psikososyal destek alanında sivil toplumun da önemli katkıları olduğu görülmüş olup Afetlerde Psikososyal Hizmetler Birliğinin raporuna göre Van Depremi sonrası psikososyal destek çalışmaları Bireysel görüşmeler 166, grup görüşmeleri 1289 olmak üzere 1455 kişiye ulaşılmıştır (Akman ve Yıldırım, 2012). Uluslararası kuruluşlarla da iş birliğinin geliştirildiği UNICEF ile “Afetlerde Psikososyal Müdahale” başlıklı eğitimin 390 bakanlık personeline verilmiştir (Altun, 2016). Bakanlığın afet durumlarında hizmet verdiği bir diğer önemli konu ise nakdi yardımlar olup İzmir Depremi örneğinde depremden etkilenen vatandaşların acil ve temel ihtiyaçlarının karşılanması için İzmir Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfına (SYDV) toplam kaynağın 20 milyon liraya ulaştığı görülmüştür (Anadolu Ajansı, 2020).

Türkiye’de afet durumunda sosyal hizmet uygulamalarının Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yürütüleceği ilgili mevzuat ve belgelerde belirtilmiştir. Bu sorumluluk kapsamında depremden hemen sonra bölgede verilecek hizmetlerin etkin bir şekilde yürütmek amacıyla Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığınca çalışmalar yapmaya başladığı görülmektedir. Afet mevzuatı ve AFAD Başkanlığı tarafından Afet Yönetim Stratejisi kapsamında hazırlanan belgeler incelendiğinde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının afet müdahale süreçleri kapsamında sorumlu olduğu üç alan belirlenmiştir (2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu (1983); Afet ve Acil Durum Müdahale Hizmetleri Yönetmeliği (2013); Türkiye Afet Müdahale Planı (2014)). Bunlardan ilki “Ayni Bağış, Depo Yönetimi ve Dağıtım” görevini de kapsayan “Sosyal Yardımlar” konusu, ikincisi “Psikososyal Destekler” ve üçüncüsü “Risk Altındaki Gruplara Yönelik Çalışmalar” olarak sınıflandırılabilir.

### 2.2.1. Ayni ve Nakdi Yardımlara Yönelik Faaliyetler

TAMP’ a göre, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının afet ve acil durumlarında görev alanlarından ilki ayni yardımların dağıtımını yapmak olarak belirlenmiştir. Bakanlık, afet ve acil durumlarda kısa sürede vatandaşların ihtiyaçlarını tespit edip sosyal yardımları ulaştırabilmek amacıyla öncelikle “Ayni Bağış Depo Yönetimi ve Dağıtım Çalışma Grubu”nu akabinde kendi bünyesinde yer alan,

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları ile Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü personelinin görev alacağı Afet ve Acil Durum Sosyal Yardım Ekibini (ASYA) kurmuştur. ASYA Ekibi, afet bölgelerine kısa sürede ulaşarak vatandaşların gereksinimlerini tespit ederek ihtiyaçları karşılamayı hedeflemiştir (Anadolu Haber Ajansı, 2023). İlk görevine Kahramanmaraş depremi ile başlayan ASYA Ekibi tarafından, aynı yardımların toplanarak ivedilikle dağıtılması için Kahramanmaraş, Adana, Adıyaman, Malatya, Gaziantep, Osmaniye ve Şanlıurfa illerinde başlangıçta toplam 10 adet olmak üzere depo kurulmuştur. Öte yandan süreç içerisinde, depremden etkilenen vatandaşlara yapılan sosyal yardımların depolanması için çalışmalarda artış olduğu görülmüştür. Bu bağlamda, deprem bölgesinde mevcut durumda 68 depo, yurt dışından gelen aynı yardımlar için sınır kapılarında ise 17 depo bulunduğu; deprem bölgesinde gıda, kişisel hijyen, giyim ile temizlik temel ihtiyaçların bulunduğu çadırlarda 203 sosyal marketin kurulduğu ve zamanla marketlerin sayısında artış olduğu, belirtilen bu marketlere ulaşmakta zorluk çeken vatandaşlar için ise 5 gezici sosyal marketin oluşturulduğu görülmektedir (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023b).

Bakanlık tarafından ihtiyaçların dağıtılması için on ilde bulunan SYDV'lere iki yüz elli milyon nakdi yardım aktarılmış ve ayrıca depremden etkilenen bölgedeki vatandaşlara ulaştırmak amacıyla bireysel ve kurumsal bağışlar için de ALO 144 hattı kullanılmıştır (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023c). ALO 144 hattı, afet dışındaki zamanlarda ise sağlık, şartlı eğitim, gıda, kömür, engelli aylığı ve barınma yardımları; proje destekleri hakkındaki talepler ve ilgili hatta ulaşan şikâyetler veri tabanında incelenip başvuru sahibine ulaşarak bilgi verilmekte ve Bakanlığa bağlı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına yönlendirilme yapılmaktadır. Ancak ilgili hat üzerinden, afet sürecinde aynı ve nakdi bağışlara yönelik taleplerin alındığı anlaşılmıştır. Ayrıca Bakanlık, afetten etkilenen bölgelere aynı yardımın yanında nakdi yardımların da yapıldığını; başlangıçta on il ve iki ilçeye iki yüz yetmiş bir milyon lira aktarıldığını, akabinde iki yüz yirmi beş milyon lira daha aktardıklarını, süreç içerisinde afetten etkilenen vatandaşlara ihtiyaçlarını karşılamak için vakıflara ek bir kaynak daha sağlanacağı belirtilmiştir (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023). Bu doğrultuda, Bakanlığın protokoller çerçevesinde bireylerin temel ihtiyaçlarını baz alarak afet sürecinde alt yapı sorunları haricinde sosyal yardımları nakdi ya da aynı yardımlarla yaptığı görülmüştür.

### **2.2.2. Psikososyal Destek Çalışmalarına Yönelik Faaliyetler**

Afet sonrası afetin olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak için temel gereksinimlerin karşılanmasının yanında toplumsal hayatın normale dönebilmesi için bireylerin psikolojik yönden de desteklenmeleri gerekmektedir. Bununla birlikte afetten etkilenenler sadece afeti doğrudan yaşayan kesimler değil; afet bölgesinde görev alan personel, afet bölgesinde tanıdığı bulunan insanlar ve afetin etkilerine medya yoluyla maruz kalanlar için farklı düzeylerde psikososyal müdahale gerekmektedir.

Dyness'e (1998) göre psikososyal kavramı "birbirini etkileyen bir ilişkiler zinciri içinde bulunan bireysel psikoloji ve sosyal durumu" ifade etmektedir. Psikososyal destek, birey tarafından talebe bağlı olmayan birey ve toplumun iyilik hallerinin artırılması ve maruz kaldıkları mağduriyetlerin giderilmesi için alanında uzman ekiplerce yapılan disiplinler arası bir müdahaledir. Bu nedenle psikolojik danışmanlık kavramından daha geniş kapsamda bilgiye ihtiyaç duymaktadır. Psikososyal destek ile afet sürecinde ortaya çıkabilecek psikolojik sorunların önlenmesi, bireyin toplumla ilişkilerini yeniden kurabilmesi, afetten etkilenenlerin yeniden gündelik hayata dönme sürecine yardım edilmesi, afet ve acil durumlarla baş etme becerilerinin geliştirilmesini sağlayan hizmetleri kapsamaktadır (Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2023). Psikososyal destek hizmetleri; ihtiyaçları belirleme, psikolojik ilk yardım, kaynakları harekete geçirme, yardım çalışanlarını destekleme psikoeğitim gibi müdahaleler yoluyla yapılmaktadır.

Psikososyal destek afet sonrası yapılan ilk müdahaleler sırasında başlamaktadır. Afetlerde psikolojik ilk yardım, afet sonrası ortaya çıkabilecek sorunların önüne geçebilmesi ve afet sonrası hayata yeniden uyum için önleyici hizmet rolündedir. Psikolojik ilkyardım, ihtiyaç ve kaynakların değerlendirilmesiyle birlikte başlayan bir psikososyal müdahaledir. Afetzedelerin güvende olduklarını hissettirme, duygularını ve yaşadıklarını ifade ederek rahatlamalarına ve yaşadıkları hisleri anlamlandırılmalarına yardımcı olmaktadır. Psikolojik ilkyardım afetzedelerle yapılan görüşmeler yoluyla sağlanabileceği gibi bilgilendirme amacıyla hazırlanan afiş, broşür vb. medya araçları ile seminer ve paneller gibi yöntemler kullanılarak da gerçekleştirilebilir (AFAD, 2011). ASHB tarafından da afet ve acil durumlarda kullanılmak üzere çocuk, yetişkin ve çalışanlar için psikososyal destek



kapsamında bilgilendirme broşürleri yayınlandığı görülmüştür. Ayrıca kuruluş bakımında görev yaparak Anka Psikososyal Destek Programını uygulayan personele yönelik olarak düzenlenen hizmet içi eğitimde “afet ve acil durumlarda psikolojik ilk yardım” eğitimi verilmiştir.

İhtiyaç ve kaynak değerlendirmesi de yapılacak ilk sosyal hizmet müdahalelerinden biridir. Bu değerlendirme ile ihtiyaç ve kaynak tespiti yapılarak belirlenen sorunlar çerçevesinde uygulanacak psikososyal müdahale planının oluşturulması sağlanmaktadır. Bu kapsamda Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından sahada psikososyal destek ekiplerince kullanılacak formların oluşturularak yayınlandığı görülmektedir (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023a).

Eğitimler, afet sürecine hazırlanmak için kullanılacak etkili psikososyal müdahalelerden biridir. Özellikle sosyal çalışmacılar, psikologlar, öğretmenler, sivil toplum çalışanları gibi psikososyal destek yardım ekiplerinin eğitimler yoluyla afet ve acil durumlara hazırlanması çok önemlidir. Çalışana Destek ise paylaşım ve destek toplantılarının düzenlenmesi, broşürler dağıtılması, bilgilerin paylaşılacağı toplantılar düzenlenmesi gibi etkinlikleri kapsamaktadır (AFAD, 2011). Bu kapsamda Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Cumhurbaşkanlığı İnsan Kaynakları Ofisi iş birliği ile Uzaktan Eğitim Kapısı üzerinden 22 ve 24 Şubat 2023 tarihlerinde “Afet Bölgesine Hazırlık”, “Afet Bölgesinde Hizmetler ve Yönlendirme Mekanizmaları”, “Psikolojik İlk Yardım” ve “Sahada Etik ve Davranış Kuralları” konularının yer aldığı “Psikososyal Destek Hizmeti Eğitim Programı” gerçekleştirmiştir. Afet bölgesinde görev alacak personele yönelik olarak düzenlenen çevrimiçi eğitime 5115 personelin katılım sağladığı paylaşılmıştır (ASHB, 2023).

Afet durumunda afetin yaşandığı yerde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı İl Müdürlüklerinin görevlendirmesiyle afetten etkilenen bireylere psikososyal destek hizmetinin verilmesi için psikolog, sosyal çalışmacı, psikolojik danışman ve çocuk gelişimci gibi meslek elemanları görevlendirilmektedir. AFAD'ın yapmış olduğu 1 Mart 2023 tarihli basın açıklamasına göre Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı psikososyal destek hizmetleri kapsamında Kahramanmaraş, Hatay, Osmaniye ve Malatya illerine 4 Mobil Sosyal Hizmet merkezinin kurulduğu ve deprem bölgesinde 691.388, deprem bölgesi dışında 333.903 olmak üzere toplam 1.025.291 kişiye psikososyal destek verildiği bilgisi paylaşılmıştır (AFAD, 2023a). Literatürde afetlerde psikososyal destek hizmetlerinin olumlu etkilerinden bahseden çalışmalardan (Kılıç, 2008; Aydın, 2012; Altun, 2012) yola çıkarak Bakanlık tarafından depremden etkilenen insanlara verilen psikososyal destek hizmetlerinin, hem psikolojik travmaların en aza indirilmesi hem de bireylerin gündelik yaşama tekrar dönmelerini kolaylaştırarak toplumsal yaşama yeniden uyum sağlayabilmelerini için önemli olacağı söylenebilir.

### **2.2.3. Özel İhtiyaç Sahibi Gruplara Yönelik Faaliyetler**

Sosyal hizmet, farklı özel ihtiyaç sahibi bireylere, ailelere ve gruplara müdahaleler yapmaktadır. Bu gruplar içerisinde işsizler, yoksullar, evsizler, engelliler ve yaşlıların yanında depremin yarattığı olumsuz durumlardan etkilenip ruh sağlığı bozulan insanlar, çocuklar, aileler, kadın ve diğer bireyler bulunmaktadır (Tomanbay, 2000). ASHB'nin tanımına göre ise özel ihtiyaç sahibi gruplar; kadınlar, çocuklar, engelliler, yaşlılar, mülteciler, etnik gruplar, psikiyatrik tanısı olan bireyler, ruhsal travma yaşayan/yaşamış bireyler, kurum bakımındaki bireyler gibi bireysel farklılıkların yanı sıra psikososyal zarar görebilme riski/tehlikesi altında olan ve özel ilgi gösterilmesi gereken gruplardır (ASHB, 222).

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının deprem bölgesinde risk altındaki gruplara yönelik yaptığı çalışmalara bakıldığında; öncelikle Bakanlık tarafından kurum bakımı hizmeti verdiği çocuk, yaşlı, engelli ve kadınların güvenli alanlara nakillerinin sağlandığı görülmüştür. Öte yandan deprem bölgesinde kuruluşlarda misafir edilen 533 yaşlı birey ve 1133 engelli bireyin güvenli yerlere tahliye edildikleri, çadırlarda barınan ve bakıma ihtiyacı olduğu tespit edilen 206 yaşlı birey ve 546 engelli bireyin de farklı illerdeki kuruluşlara nakillerinin gerçekleştirildiği görülmektedir (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023c).

Bakanlığa bağlı psikososyal destek çalışanları tarafından deprem bölgesinde kurulan çadır kentlerde düzenli olarak taramaların yapıldığı ve taramalar sonucunda bakıma ihtiyacı olan bireyler, çocuk, engelli ve yaşlıların farklı illerdeki kuruluş bakımına alındıkları, tip-1 diyabet hastası çocuklara ihtiyaç duydukları cihazların iletilmesi için devlet ve üniversite hastanelerinin çocuk endokrin birimleriyle koordineli bir şekilde hareket edildiği görülmüştür (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023). Bakanlık tarafından deprem bölgesinde, sosyal marketlerin yanında kadın ve çocuklar için hijyen ve özel ihtiyaç malzemelerinin temin edileceği özel sosyal market çadırlarının bulunduğu, çocuklara

özgü çocuk dostu alanların oluşturulduğu, iyileştirici etkinliklerin ve oyunların düzenlendiği ve sosyal destek çadırlarının kurulduğu görülmüştür (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023c). Engelli Hakları Ulusal Eylem Planı (2023-2025) belgesinin “Afet ve İnsani Bakımdan Acil Durumlar” başlıklı politika alanında afet ve acil durumlarda engelli bireylerin toplumun diğer bireyleriyle eşit ve tam bir korunma haklarının sağlanması için esasların belirlediği bu kapsamda yapılan hizmetlerden biri olarak işitme engelli bireyler için 110 gönüllü işaret dili tercümanı ile sürecin takip edildiği görülmüştür.

Deprem sonrası anne babasını kaybetmiş ve hiçbir yakını bulunmayan ve ivedi olarak bakım ve korunmanın sağlanması gereken refakatsiz çocuklar da risk altındaki gruplar arasında bulunmaktadır. Refakatsiz çocuklara yönelik hizmetler olarak Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından deprem bölgesindeki refakatsiz çocukların ailelerine kavuşmaları için çağrı merkezlerinin kurulduğu, bu çağrı merkezlerinden çocukların tanıtıcı özelliklerinin (fiziki yapısı, saç rengi, doğum izi, fotoğraflar ve saç rengi gibi) yer aldığı bilgi formu ile kayıp çocuk ihbarlarının alındığı, daha sonra bu kayıtlar üzerinden TUBİTAK tarafından hazırlanan “Deringörü” sistemi sayesinde eşleştirme ve yüz tanıma sistemine yüklendiği, çağrı merkezine gelen ihbarlar doğrultusunda eşleştirmeler yapılarak çocukların ebeveyn ya da akrabalarının tespitinin yapılmasından sonra çocukların güvenli bir şekilde ailelerine tesliminin sağlandığı anlaşılmıştır. Ailesine henüz ulaşılamayan veya deprem nedeniyle anne babalarını kaybeden refakatsiz çocukların ilgili kuruluşlarda kurum bakımına alındığı, hastaneden tedavisi süren refakatsiz çocukların ise Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri tarafından takip edildiği anlaşılmıştır. Bununla birlikte, refakatsiz çocuklara yönelik Bakanlığın web sitesinde sorgu ekranı açılmıştır. Çocuklarına ulaşamayan aileler, sorgulama ekranı sayesinde çocukları hakkında bilgi sahibi olabilmektedir. 6 Şubat-26 Şubat tarihleri arasında sisteme kayıtlı 1901 refakatsiz çocuk bulunduğu ve bu çocuklardan 1819 çocuğun kimlik tespitinin yapıldığı ancak kimliği belirlenmeyen çocuk sayısının 105 olarak tespit edildiği; refakatsiz çocuklardan 1465’inin ailesine teslim edildiği; mevcut durumda tedavisi devam eden çocuk sayısının 331 ve kuruluş bakımına alınan çocuk sayısının ise 105 olarak açıklandığı görülmüştür (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023c). Hâlihazırda birçok zorlukla yaşamlarını sürdürmeye çalışan özel ihtiyaç sahibi gruplar afetlerden de oldukça olumsuz şekilde etkilenmektedir. Afet döneminde hizmetlerin kırılğan grupların koşulları ve ihtiyaçları göz önünde bulundurularak yapılandırılması son derece önemlidir. Dolayısıyla afet durumlarında önceden planlama yapılarak bu grupların ihtiyaçlarını karşılayacak katmanlı ve tamamlayıcı destek sistemi geliştirmek yerinde olacaktır.

### 3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye, genç deprem kuşağı olması nedeniyle sıklıkla depremlerin olduğu bir coğrafyada yer almaktadır. Bu nedenle depreme sürekli hazır olarak deprem öncesinde, sırasında ve sonrasında yapılacak çalışmaların görevli kurumlarca iş birliği ve koordinasyon içerisinde yürütülmesi gerekmektedir. Bu çalışmada Afet Yönetim Stratejisine göre afetlerde sorumlu kurumlardan biri olan ASHB’nin görev alanları ve bu görevler kapsamında yürütülen faaliyetlerin neler olduğu incelenmiştir.

Sonuçları bakımından afetler kadın, çocuk, engelli ve yaşlı gibi incinebilir gruplar başta olmak üzere pek çok insanı olumsuz yönde etkilemektedir. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı afet ve kriz durumlarında ortaya çıkan olumsuz etkilerin azaltılması için afet öncesinde, sırasında ve sonrasında hizmet sunmakla yükümlüdür. Afet mevzuatı ve Türkiye Afet Yönetim Stratejisi kapsamında oluşturulan belgeler incelendiğinde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının sosyal hizmet uygulamaları bağlamında afet zamanlarında “ayni/nakdi yardımlar”, “psikososyal destek” ve “özel ihtiyaç sahibi gruplara yönelik hizmetler” gibi alanlarda faaliyetler yürüttüğü tespit edilmiştir.

Kahramanmaraş Depremi örneğinde incelenen Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının faaliyetlerinde “ASYA Ekipleri”, “Refakatsiz Çocuklar Çağrı Hattı” gibi yeni müdahale yöntemleri geliştirdiği görülmüştür. Yapılan incelemelerde psikososyal destek alanında kurumsal akreditasyonun sağlanması için “psikososyal destek çalışma grubu”na ait yerel düzeyde eylem planlarının oluşturulduğu ancak “ayni bağış depo yönetimi ve dağıtım hizmet grubu”na yönelik eylem planlarının henüz oluşturulmadığı görülmüştür. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı görev alanları çerçevesinde kurumsal afet müdahale planlarının geliştirilmesi gerektiği özellikle risk altındaki gruplara yönelik ve özel ihtiyaç sahibi bireylere yönelik daha detaylı planlamaların yapılması gerektiği düşünülmektedir.

Bununla birlikte özel ihtiyaç sahibi grupların ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik o alanda çalışan sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği yapmanın önemli olduğu söylenebilir.

Her ne kadar deprem bilincinin 1999 yılında gerçekleşen Marmara Depremi ile oluşmaya başlamış olduğu (Altun 2016), 2011 yılı Van Depremi ve 2020 İzmir Depremi gibi yaşanan tecrübeler doğrultusunda özellikle psikososyal destek alanında çalışmaların geliştirildiği (Akman ve Yıldırım, 2012) görülsede daha büyük ölçekli afetler ortaya çıktığında daha sistematik müdahalelere ihtiyaç duyulduğu söylenebilir. Ayrıca TAMP'ta belirtilen çözüm ortaklarıyla iş birliği yapma konusunda eksikliklerin olduğu özellikle yerel yönetimler ve STK'larla işbirliğinin geliştirilmesi gerektiği görülmüştür. Örneğin refakatsiz çocuklar ile ilgili yürütülecek işlemlerde diğer kamu kurumlarıyla ortak bir kriz masası oluşturulması, depremden etkilenen vatandaşların ihtiyaçlarının belirlenmesi ve kaynaklara yönlendirilmesi için STK'larla daha fazla iş birliği yapılması önerilmektedir.

Kurumsal organizasyon önceki depremlere göre daha gelişmiş olsa da büyük alanlara yayılmış olan afetlerin ortaya çıkması durumunda özellikle aynı yardımların dağıtımını konusunda koordinasyonun geliştirilmesi için stratejik dağıtım noktalarının önceden belirlenmesi ve dağıtım merkezlerinden uzak noktalara da ileri dağıtım merkezlerinin oluşturulması konusunda planlamalar yapılması önerilmektedir. Afetten etkilenen vatandaşların bütününe psikososyal destek hizmetlerinin ulaştırılması adına daha fazla psikososyal hizmet birimlerinin oluşturulması önerilmektedir. Ayrıca kentlerden uzakta barınan vatandaşların ihtiyaçlarının ivedilikle giderilmesi için mobil sosyal hizmet araçlarının artırılması gerektiği kanaati oluşmuştur. Afet sürecinde krize müdahalenin etkili bir şekilde yürütülmesi adına ilgili Bakanlıkların, tüm sosyal politika ve yerel aktörlerin etkin bir iletişim ağına sahip olmaları büyük önem arz ettiğinden koordinasyonun sağlanması; belirtilen tüm aktörlerin personellerine afet öncesinde, sırasında ve sonrasında yapılacak çalışmalar için eğitimlerin verilmesi önerilmektedir.

Afetlerde sosyal hizmet müdahalesinin afet sonrası dönemde de sürdürülmesi gerektiği bilinmektedir. Bu anlamda kısa dönemde 1-3 aylık, 3-6 aylık ve bir yıllık gibi süreçlerde basamaklandırılmış bir sosyal iyileştirme planına ihtiyaç duyulduğu söylenebilir. Bu planlar kapsamında gündelik hayata dönmeyi kolaylaştıracak hizmetlerin yanında bireysel ve toplumsal baş etme kapasitelerini arttırmak için psikoeğitimin yanında iş kaybı yaşayan bireyler için istihdam alanı oluşturulması ve meslek edindirme kursları ile ailenin ekonomik kapasitesini güçlendirebilecek uygulamaların da planlanması önerilmektedir.

#### 4. ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN ETİK BİLGİLER

Araştırma yöntemi itibarıyla etik kurul izni kapsamında değildir.

#### 5. ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

#### 6. ÇATIŞMA BEYANI

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

#### KAYNAKÇA

- AFAD (2014). Türkiye Afet Müdahale Eylem Planı (TAMP) 07 Şubat 2023 tarihinde [https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/e\\_Kutuphane/Planlar/TAMP.pdf](https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/e_Kutuphane/Planlar/TAMP.pdf) adresinden erişildi.
- AFAD (2015) Afet ve Acil Durumlara İlişkin Mevzuat El Kitabı. 07 Şubat 2023 tarihinde <https://www.aile.gov.tr/uploads/athgm/uploads/pages/goc-afet-ve-acil-durumlarda-psikososyal-destek/afad-mevzuat-el-kitabi.pdf> adresinden erişildi.
- AFAD (2018). Türkiye'de Afet Yönetimi ve Doğa Kaynaklı Afet İstatistikleri. 10 Şubat 2023 tarihinde [https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/35429/xfiles/turkiye\\_de\\_afetler.pdf](https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/35429/xfiles/turkiye_de_afetler.pdf) adresinden erişildi.
- AFAD (2022). Türkiye Afet Risk Azaltma Planı (TARAP). 18 Şubat 2023 tarihinde [https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/e\\_Kutuphane/Planlar/28032022-TARAP-kitap\\_V6.pdf](https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/e_Kutuphane/Planlar/28032022-TARAP-kitap_V6.pdf) adresinden erişildi.
- AFAD (2023a). Basın Bülteni 36. 01 Mart 2023 tarihinde <https://www.afad.gov.tr/kahramanmarasta-meydana-gelen-depremler-hk-36> adresinden erişildi.

- AFAD (2023b). Basın Bülteni 1. 20 Şubat 2023 tarihinde <https://www.afad.gov.tr/kahramanmaras-pazarcikta-meydana-gelen-deprem-hk-basin-duyurusu-1> adresinden erişildi.
- Afet ve Acil Durum Müdahale Hizmetleri Yönetmeliği, (2013). Resmi Gazete. 28 Şubat 2023 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/12/20131218-13-1.pdf> adresinden erişildi.
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2022). 07 Mayıs 2023 tarihinde <https://www.aile.gov.tr/media/129025/yerel-duzey-psikososyal-destek-calisma-grubu-plani-2022-kopya.pdf> adresinden erişildi.
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2023a). Psikososyal destek Nedir? Rehber dokümanı. <https://www.aile.gov.tr/uploads/athgm/uploads/pages/goc-afet-ve-acil-durumlarda-psikososyal-destek/psi-kososyal-destek-nedi-r.pdf> adresinden erişildi.
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2023b). 28 Şubat tarihinde <https://www.aile.gov.tr> adresinden erişildi.
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2023c). 28 Şubat tarihinde <https://www.aile.gov.tr/media/131235/subat-2023-e-bulten.pdf> adresinden erişildi.
- Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2023). Psikososyal Destek Rehberi. 23 Şubat 2023 tarihinde <https://www.aile.gov.tr/uploads/athgm/uploads/pages/goc-afet-ve-acil-durumlarda-psikososyal-destek/psi-kososyal-destek-nedi-r.pdf> adresinden erişildi.
- Akman, P. ve Yıldırım E. (2012). Afetlerde psikososyal hizmetler birliği (APHB) Van Depremi psikososyal destek çalışmaları raporu. 18 Nisan 2023 tarihinde [https://psikiyatri.org.tr/uploadFiles/2222012231855-APHB\\_VanErcis-Faaliyet-Raporu\\_1118-Ocak12.pdf](https://psikiyatri.org.tr/uploadFiles/2222012231855-APHB_VanErcis-Faaliyet-Raporu_1118-Ocak12.pdf) adresinden erişildi.
- Aktaş, A. M. (2003). Kriz Durumlarında Sosyal Hizmet Müdahalesi. *Kriz Dergisi*, 11 (3), 37-44.
- Alstone, M. Hazeleger, T. ve Hargreaves, D. (2019). Social works and disaster:A handbook for practice. London: Routledge DOI: 10.4324/9781315109138
- Altun, F. (2016). Afetlerde Psikososyal Hizmetler: Marmara ve Van Depremleri Karşılaştırmalı Analizi. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4 (8-9), 183-197. <https://dergipark.org.tr/pub/izusbd/issue/54076/730144>
- Anadolu Ajansı, (2023, 02 28). Anadolu Haber Ajansı ). 28 Şubat 2023 tarihinde <https://www.aa.com.tr> adresinden erişildi.
- Anadolu Ajansı.(2020). Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanı Selçuk: İzmir'e bugün 10 milyon daha kaynak aktarıldı. 17 Nisan 2023 tarihinde adresinden erişildi.
- Artan, T. ve Özkan, A. O. (2020). Afetler ve sosyal hizmet. *Journal of Adem*, 1-8.
- Aydın, D. (2012). Afet sonrası psikososyal destek uygulamaları. *İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi*, 1-9.
- Barker, R. (1995). The social work dictionary. *Silver Spring, Md: National Association of Social Workers, Maryland, NASW Press*, 1-148.
- Bayram, A. ve Bilir-Güler, S. (2016). Doğal afetlerin önlenmesinde kuruluşların önem ve sorumluluk düzeylerine göre incelenmesi: İstanbul örneği. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 665-686. DOI: 10.17218/hititsosbil.280810
- Çilingir, G. A. (2019). Türkiye'de afet yönetimi ve idarenin sorumluluğu. Yayınlanmış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Demirci, A. ve Karakuyu, M. (2004). Afet yönetiminde coğrafi bilgi teknolojilerinin rolü. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 67-100.
- Dickmann, P., Biedenkopf, N., Keeping, S., Eickmann, M. ve Becker, S. (2014). Risk communication and crisis communication in infectious disease outbreaks in Germany: What is being done, and what needs to be done. *Society for Disaster Medicine and Public Health*, 206-211.
- Disaster Risk Management Knowledge Centre (2023). 15 Nisan 2023 tarihinde <https://drmkc.jrc.ec.europa.eu/inform-index/INFORM-Risk/Country-Risk-Profile> adresinden erişildi.
- Dodd, S. ve Nuehring, A.(1997). Primer for social work research on disaster. *Journal of Social Service Research*, 1-32.
- Dyness, R.R. (1998). Coming to terms with community disaster.What is a disaster: Perspectives on the question. New ork: Routledge Press.

- Huang, Y., Zhou, L. ve Wei K. (2011). 5.12 Wenchuan Earthquake recovery government policies and non-governmental organizations' participation. *Asia Pacific Journal of Social Work and Development* 21:2, 77-91.
- Işık, A. (2020). Koronavirüs (Covid-19) salgını döneminde ailede krize müdahale. *Doğa ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 1-9.
- İbiş, E. ve Kesgin, B. (2015). Türkiye'de sosyal hizmet ve medikal kurtarma açısından Yalova, Van ve Simav depremlerinin incelenmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (41), 225-234.
- Kadioğlu, M. (2011). Afet yönetimi, beklenilmeyeni beklemek, en kötüsünü yönetmek. İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği Yayını.
- Kılıç, M. (2008). *Afetlerde psikososyal hizmetlerin etkililiği: Türk Kızılayı ve 2005 Pakistan depremi* (Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi). Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.
- Maglajlic, R. A. (2018). Organisation and delivery of social services in extreme events: Lessons from social work research on natural disasters. *International Social Work*, 62(3), 1146–1158. DOI: 10.1177/0020872818768387
- Mavi, E. E. (2020). Alet Kriz Yönetiminde Medya: 30 Ekim 2020 İzmir Depremi. *Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi*, 31-53.
- Özçelik, E. (2020). Afetlerde Sosyal Hizmetler. *Afet ve Risk Dergisi*, 3 (1), 46-55. DOI: 10.35341/afet.680665
- Sosyal Hizmetler Alanında Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (2011). 633 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname. Resmi Gazete, 8/6/2011.
- Streeter, C. Ve Murty S.A. (1996). *Research on social work and disasters* (1st ed.). Routledge.
- Tapan, B. (2022). Afetlerde Risk ve Kriz Yönetimi Yaklaşımı. *Türkiye Klinikleri*, 1-9.
- Tomanbay, I. (2000). Deprem, İnsan ve Sosyal Hizmetler. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 123-137.
- Tuncay, T. (2003). Afetlerde sosyal hizmet: 1999 Yılı Marmara ve Bolu Düzce Depremler sonrasında gerçekleştirilen sosyal hizmet uygulamaları. (Yayımlanmış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Tuncay, T. (2004). Afetlerde sosyal hizmet: 1999 Yılı Marmara ve Bolu-Düzce depremleri sonrasında gerçekleştirilen sosyal hizmet uygulamaları. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Türk Dil Kurumu (tarih yok). 22 Şubat 2023 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden erişildi.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2010). Meclis Araştırma Raporu. 17 Nisan 2023 tarihinde <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem21/yil01/ss308.pdf> adresinden erişildi.
- Wong, H.C.J. (2018). *Disaster social work from crisis response to building resilience*. England: Nova Science Publication.
- Yavaş, H. (2001). Doğal afet yönetimi ve yerel gündem 21 çalışmaları kapsamında İzmir'de deprem riski. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(3), 118-138.
- Yıldırım, Ş. (2016). Sosyal Hizmette Krize Müdahale Yaklaşımının Kullanımı Krize Müdahale. Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 481-486.
- Zakour, M. J. (2008). Disaster research in social work. *Journal of Social Service Research*, 7-25. DOI: 10.1300/J079v22n01\_02